

Дневник Адама.

ГУМОРЕСКА

МАРК - ТВЕНА.

Понеділок. Се нове сотворіне з довгим волосем просто проходу мені не дає; все лиш вертить ся передо мною і переслідує мене всюди. Се мені не подобає ся. Я не привик до товариства. Радше би воно жило собі з другими звірами... Хмарно сьогодні; вітер з заходу. Гадаю, дощ буде в нас. У „нас“? Звідки взяв я се слово? А! Нагадую собі: нове сотворіне сказало єго.

Вівторок. Оглядав місцевість. Нове сотворіне називає єго „раєм“, чому так, — я, розуміє ся, не знаю. Воно каже, що ся місцевість має вид „раю“. Се ще не причина, а просто якась примха. Мені самому не вдає ся нічого назвати. Нове сотворіне дає назви всему, що лише стрітимо, і то ще заким я спостережу. І все одно і те саме пояснене: має вигляд такої то назви і вже! От, на приклад, новинка. Запевняє мене, на перший, каже, погляд видко, що се повій. Зовсім певно ся назва така й буде, як вона вигадала. Мені нудно перечити ся з ним і просто шкода заходу. Повій! Вона не більше подібна до повою, як я сам.

Середа. Поставив собі курінь від дощу, але не міг спокійно сам з него користати. Нове сотворіне влізло зараз туди. Коли я пробував єго вигнати, воно почало пускати

воду з отворів в голові, котрими дивить ся, і витирати їх руками, і випускати жалібні голоси, так як роблять другі зьвірі, коли їх нещастє стріне. Я би хотів, щоби воно не балакало; воно цілий час балакає. Здаєть ся, мовби я насьміхав ся з сего нещасливого сотворіня, але се не так. Я доси ніколи не чув людського голосу і сей новий та дивний звук, що розлягає ся в празничній тишині сего поетичного затишку, ображає мій слух і здає ся мені фальшивою нотою. І він розлягає ся так близько мене, над самим моїм плечем, над самим моїм ухом, то з одного боку то з другого. А я привик лише до звуків більше або менше віддалених, до голосів природи, що повстають далеко, серед того обширного самітного простору, до витя вітру в лісі, до тихого говору невидимих ручаїв, до всеї той неголосної музики, що до мене доходить, в нічній тишині, з тих предметів, що ярко сьвітять і мерехтять на небі. Так мені здає ся. Житє моє вже не таке щасливе, як колись було.

Субота. Нове сотворінє їсть занадто багато овочів. Мабуть небавом прийде ся нам утікати. Знову — „нам“? Се его слово і моє тепер також: я так часто его чую. Велика мрака сегодня зрана. У мраку я не виходжу. Нове сотворінє виходить. Воно виходить у всяку погоду і приходить домів з заболоченими ногами та й балакає. А перше було тут так приємно і спокійно.

Неділя. Минула. Сей день чим раз труднійше переживати. Минувшого падолиста він був відділений від иньших і називав ся днем спочинку. Крім того, я спочивав рівно шість днів на тиждень. Се ще одна невьяснена обставина. Я гадаю, що в нас занадто багато законів, означень, назначень а занадто мало особистої свободи (з такими гадками годі явно виступати). Сегодня рано застав я нове сотворінє, як намагало ся збити яблуко з забороненого дерева. Але воно ніяк не може влучити в нього. Мабуть, яблука ще цілі.

Понеділок. Нове сотворінє каже, що імя єї — Ева. Дуже гарно — против сего я не маю нічого. Сказано мені, щоби я так его називав, коли захочу, щоби воно прийшло до мене. Я відповів, що то зовсім не потрібне. Се слово, очевидно, підняло мене в єї очах. Справді, се гарне, ве-

лике слово і мило повторяти его. Воно говорить, що воно не воно, а — вона. Сумніваюся, але мені все одно. Яке мені діло до того, що воно таке, аби лише відчепила ся від мене і спокійно сиділа.

Субота. У вівторок в ночі я утік і йшов два дні і поставив собі новий курінь на самотнім місці. Затаїв свої сліди, як лише міг, але вона віднайшла мене при помочи освоенного нею звіра, що его називає вовком, і знову почала видавати жалібні звуки і пускати воду з місць, котрими дивить ся. Не було иньшої ради, треба було вертати ся з нею разом. Та як лише трафить ся добра нагода, то знову переселю ся. Вона займає ся всілякими нісенітницями, і так між иньшим старає ся зрозуміти, чому звірі, котрі вона називає львами і тиграми, їдять траву і цвіти, коли рід їх зубів показує, що вони повинні їсти один другого. Се дурне: щоби се зробити, то їм прийшлось би убивати один другого, а до того потрібно, щоби появилось то, що — як я чував — називає ся „смертю“ і ще не прийшло на сьвіт. Дуже прикро... з деякого погляду.

Неділя. Минула.

Понеділок. Я мабуть починаю розуміти, на що сотворений тиждень: щоби можна відпочати по прикрій неділі. Се гарна думка для такої місцевости, де гарні думки рідкі (сю замітку держу для себе)... Вона знову забирала ся до сего дерева. Відтягнув єї від него. Каже: того ніхто не побачить. І се для неї вистає для оправданя при такім небезпечнім учинку! Сказав їй се. Слово оправданє збу- дило єї захват і зависть. Гарне слово.

Середа. Вона запевняє мене, що зроблена з винятого з мене ребра. Не хоче ся мені вірити, аби не сказати що більше. В мене не пропало ані одно ребро. Вона дуже журить ся орлом-стерваком; каже, що не годить ся єму траву пасти. Думає, що повинен їсту здохлу рибу. Ну, нехай уже стервак їсть, що є; ми не можемо перемінити для него заведеного порядку.

Субота. Вчера вона упала в потік, коли придивляла ся собі в нім, — а робить се безнастанно. Трохи не захлиснула ся і каже, що се дуже неприємне почутє. Через те стала жалувати ті сотворіння, що живють в потоці, —

вона називає їх рибами. Вона й далше дає назви околишнім сотворінням, що зовсім того не потребують і не приходять навіть, коли їх кличе по імені, хоч се зовсім єї не засмучує: таке вже безумне сотворінє в неї, в кожного боку. І так вона виняла з води кілька риб, принесла їх в колибу і положила в мою постелю, щоби загріли ся. Але я слідив цілий день за ними і не замітив, щоби стали щасливійші, як були в воді. Вночі викину їх на двір. Я не хочу з ними спати і виджу, що вони ховзкі і холодні, і не мило лежати коло них чоловікови, нічим непокритому.

Неділя. Минула.

Вівторок. Тепер вона заняла ся змієм. Другі зьвірі дуже з того раді, бо вона безнастанно термосила ними і робила над ними досліди. Я також рад, тому що змії говорять, і я буду мати нагоду відпочити.

П'ятниця. Вона каже, про що із змієм завсїгди радять; бавили ся і борикали ся одно з другим. Нараз всі вони загреміли цілою бурею страшних звуків і в одній хвилі луг перемінив ся на кроваве побоевище і всякий зьвір кннув ся розривати свого сусїда. Я знав, що то значить; Ева з'їла яблуко і смерть прийшла на сьвіт... Тигри з'їли мого коня, не зважаючи зовсім на моє велїне, і з'їли би й мене самого, коли-б я остав ся, але я того не зробив... Віднайшов самотне місце за раєм і кілька днів тішив ся спокоем, але вона небавом знайшла мене. Правду сказати, я не дуже сердив ся, що вона прийшла. Тут така бідна рослинність, і їсти нема що, а вона принесла з собою яблук. Рад нерад мусїв я їх з'їсти — такий був голоден. Було се против моїх принципів, але я бачу, що принципи гарні лиш тоді, коли чоловік ситий. Вона прийшла, вся закрита листем і галузками, і коли я спитав єї: до чого се здало ся, і зірвав се з неї, вона захихотала ся і почервонїла ся, і мені се видало ся дурним і негарним. Вона сказала, що я небавом сам зрозумію, що воно є. І се була правда. Не зважаючи на свій голод, я випустив з рук недоїджене до половини яблуко, — найгарнійше яблуко, яке я бачив, коли взяти на увагу пізний час року, — і сам закрив ся листем та галузками; потім заговорив з нею остро, тоном приказу, і велїв їй принести ще листя і не виставляти свою наготу на показ.

Вона сповнила моє веліне і потім ми вибрали ся на місце битви диких звірів, взяли кілька шкір, і я казав їй счіпити їх разом і владити одежі, відповідні в товаришкєм житю. Вони не вигідні, се правда, але в них є стиль, а сеж при одежі найважнїйше... Я замічаю, що вона дуже добра товаришка. Бачу, що без неї я був би сам один і сумний тепер, коли стратив цілий свій маєток. Ще одна новина: вона каже, що тепер мусимо працювати, щоби добити ся хліба. Вона мені придасть ся. Буду її пильновати.

Десять днів потім. Запевняє мене, що я по части причина нашого нещастя! Се мені подобає ся!

В рік потім. Ми назвали єго Каїном. Вона найшла єго, як я блукав околицями. Найшла єго в лісі дві або чотири милі — певно не памятає — від нашого житла. Воно в неоднім нагадує нас і мабуть споріднене з нами. Так вона гадає, але, на мою думку, хибно. Рїжниця в розмірах доводить до висновку, що се нова порода звірів, мабуть риба; хоч, коли я пустив єго в воду, воно пішло на дно. Вона скочила за ним і виняла єго, заким я вспів довести дослід до кінця. Я все-таки гадаю, що се риба, але єї се питанє мало займає і не позволяє мені робити досліди. Отсеєго я не розумію. Поява сеєго сотворїня немов зовсім переродила єї і зробила зовсім тупою на досліди. Вона надає єму далеко більше значїня, як всякому иньшому звіреви, але чому так — не може пояснити. Ум єї розстроєний — се вже знати у неї по всім. Іноді вона цілими ночами возить ся з рибою, коли та стогне і просить ся в воду. В такі хвилі вода виступає в тих місцях єї лица, котрими дивить ся, вона бере рибу на плечі, потїшає єї ніжними звуками і всїяко виявляє їй своє старанє і огірченє. Перше я ніколи не замічав у неї таких відносин до других риб і се непокоїть мене. Поки ми не втратили нашого маєтку, вона любила збирати довкола себе молодих тигрів і града ся з ними, але тільки града ся; ніколи там не огірчала ся на них, коли їм не подобав ся їх обїд.

Неділя. Вона в неділю не робить нічого, тільки лежить, утомлена працею в тижни, і любить, щоби риба лазила по нїй. Вона заводить страшний галас, щоби забавити єї, і удає ніби жує єї лаби, а та сьміє ся.

Я перше ніколи не видав, щоби риби сьміяли ся. Отсе наводить на мене сумнів. Я сам тепер полюбив неділю. Робота за цілий тиждень так томить чоловіка. Треба би більше неділь. В давнійші часи з них користи не було, але тепер вони дуже придались би.

Середа. Се не риба. Ніяким чином не можу зрозуміти, що се таке. Воно видає чортівськи цікаві крики, коли чим не вдоволене, а коли вдоволене, то говорить: „гу-гу“. Воно не нашої породи, тому що не ходить; не птаха, тому що не літає; не жаба, тому що не скаче, не змій, тому що не повзе. Я вже майже певний, що се не риба, хоч мені не вдало ся дізнати ся, чи вміє воно плавати чи ні. Воно тільки перевертає ся з боку на бік, в більшій части на спині, піднявши ноги в гору. Доси я не замічав такого поведеня у других зьвірів. Сказав їй, що вважаю его загадкою. Вона лиш сподобала собі слово, не зрозумівши его. На мою думку, воно або загадка, або окремий рід блощиці. Коли воно умре, я возьму его і розберу гарненько. Ніколи ще нічо мене так не займало.

Три місяці потім. Муки мої більшають, замість меншати. Я сплю дуже мало. Тепер воно перестало перевертати ся і стало ходити рачки. Воно відріжняє ся від других чотириногих тим, що передні ноги в него незвичайно короткі, для того більша часть его тіла нерозмірно піднята в гору, а на те дивити ся зовсім непріємно. З будови воно зовсім подібне до нас, але спосіб, як рушає ся з місця на місце, показує, що воно не нашої породи. Короткі передні ноги і довгі задні показують, що воно належить до породи кенгуру; однак очевидно, що се зовсім окрема відміна, бо правдивий кенгуру скаче, а се ніколи. Значить, се цікава і інтересна відміна, ніким передо мною не склясифікована. А що я відкрив єї, то маю повне право назвати єї своїм іменем і називаю єї кенгуру Адамієнзіс... Воно, мабуть, було ще дуже молоде, коли у нас появило ся, але з того часу сильно виросло. Воно тепер, аби не збрехати, хоч з пять разів більше, як було тоді, і може кричати від двацяти двох до трийцяти вісьмох разів більше, як тоді. Суворість ані троха не зменшає сего, а навпаки побільшає. Як сказано висше, мене не було дома, коли

вона появила ся і сказала, що найшла єго в лісі. Дивно мені, що всего тільки один екземпляр є такого зьвіра, хоч воно мабуть і не є інакше, тому що просто змучив ся за всі ті тижні, стараючись знайти другого, щоби доповнити колекцію і принести товариша нашому. Воно мабуть було би тоді спокійнійше і легше можна би єго освоїти. Але я не найшов ні одного; ніяких слідів, ніяких признаков. Дивно мені: воно очевидно лежало на землі, ходити не могло, яким же способом не остало ся слідів по нїм? Я розставив з дванайцять силбок, але на нічо не здало ся. В них зловили ся всі малі зьвірі крім того. Ті зьвірі йшли туди з цікавості, подивити ся, що таке — молоко. Пити єго ні одно не хотіло.

Три місяці потім. Кентуру дальше росте, що дуже дивно і скучно. Ніколи ще ні один зьвір не ріс так довго. На голові єго появила ся шерсть; не така, як у кентуру, а зовсім така, як наше волосе, лише далеко тоньше і м'ягше, і не чорне, а руде. Зовсім розуму не доберу, слідячи за химерним і загадочним розвитком сеї зоологічної відміни, що не дасть ся означити. Коли-б мені лише найти другу! Та годі. Се нова відміна. Не що иньше. Я зловив правдивого кентуру і приніс єго до дому; надіяв ся, що наш, у своїй самотності, буде рад і такому товаришеви, коли нема зьвіра, ближшого до него, до котрого міг би чути симпатію і привязане, в своїм сумнім положеню, серед чужих істот, що не знають єго привичок і склонностей, не знають, що треба зробити, щоби він чув себе як серед товаришів. Але я помилив ся. Побачивши кентуру, воно так налякало ся, що я зараз замітив, що перше ніколи єго не бачило. Мені жалко бідного, крикливого, маленького сотворіня, але єму ніяк не можна допомогти. Коли-б я міг освоїти єго! Але се зовсім не можливе; що вже я не пробував, не йде! В мені аж серце перевертає ся, коли дивлю ся на єго бурі страсти і горя. Я думав випустити єго на волю, але вона й чути про те не хоче. Отсе вже жестоко і немилосерно. А зрештою, може бути, по єї боці правда. Воно було би ще більше самотне. Коли я не міг найти другого, якже воно може найти?

Пять місяців потім. Се не кентуру. Не кентуру,

бо стоїть на задних ногах, держачись за її палець, ступає кілька кроків, а потім паде. Се мабуть рід медведя. Впрочім у нього нема хвоста і нема нігде шерсти, лише на голові. Воно дальше росте, а се знов дуже цікаво, бо медведі виростають далеко скорше. Медведі дуже небезпечні і мені не дуже хотілось би держати его тут довше без каганця. Я сказав, що спіймаю їй кентуру, коли позволить випустити медведя, але даремна річ: вона очевидно рішила ся виставляти нас на всілякі можливі нерозважні небезпечности. Не була вона така, поки не збожеволіла.

Два тижні потім. Я оглянув его рот. Поки-що нема чого бояти ся: у него лиш один зуб. Хвоста ще зовсім не видно. Він тепер кричить більше, як перше, особливо по ночах. Я забрав ся з дому. Але що рана приходжу поснідати і подивити ся, чи нема ще в него зубів. Коли в него буде повен рот зубів, мусить від нас забрати ся — з хвостом, чи без хвоста, все одно. Медведеві не потрібно доконче хвоста, аби бути небезпечним.

Чотири місяці потім. На цілий місяць вибрав ся я полювати і риби ловити. За той час медвідь вивчив ся ходити без помочи на задних лабах і говорить „тата“ і „мама“. Без сумніву, се нова порода. Подібність сих звуків зі словами, розуміє ся, зовсім припадкова і без значіння, але й через те випадок сей незвичайний, у других медведів не виданий. Отсе наслідоване людської мови в звязи з загальною недостатчею шерсти і з цілковитою недостатчею хвоста, досить свідчить, що се нова порода медведя. Дальші досліди над ним будуть незвичайно інтересні. А поки що я виберу ся в дальшу експедицію по північних лісах і переведу дуже пильні пошукування. Доконче мусить десь бути другий екземпляр і в товаристві подібного до себе наш звір не буде такий небезпечний. Зараз виберу ся в дорогу, але перше наложу нашому каганець.

Три місяці потім. Тяжке і втомляюче було полюване, але успіху ніякого. А тимчасом, не відходячи з дому, вона спіймала другого звіра. Ніколи не бачив такого щастя. Я міг ще сотні літ бродити по лісах і ніколи би не вдав такої штуки!

Три місяці потім. Я порівняв нового зі старим і зовсім певний, що вони одної породи. Вона називає нового „Авелем“. Я хотів убити одного з них і випхати для моєї колекції, але вона з якихсь причин противна тому. Треба було відречи ся свого наміру, хоч, гадаю, шкода велика. Наука багато втратить, коли котрий з них утікне. Старше звівратко потроха освоїло ся, сьміє ся і балакає, як попугай; балакати і навчило ся мабуть від попугаїв та завдяки своїй незвичайно розвинутій спосібности до наслідования. От вийде чудо, коли нараз перекине ся в новий сорт попугая. Зрештою мені вже пора перестати дивувати ся; він стілько перейшов перемін, з того часу, як був рибою. Новий тепер таке саме диво, як був зпочатку перший. У него така сама делікатна комплекція і така сама безволоса голова.

Десять літ потім. Вони — хлопці; ми вже се давно знаєм. Нас тоді збила з пантелику їх неповна форма, малі розміри, при появі на світ. Ми не привикли до того. Тепер ми маємо і дівчата. Авель добрий хлопець, але Каїн лучше би зробив, якби був остав ся медведем. По всіх тих довгих літах я бачу, що помилив ся що до Еви. Лучше жити з нею за раєм, як без неї в раю. Спершу здавало ся мені, що занадто багато говорить, але тепер було би мені сумно не чути сего голосу. Нехай буде благословенне се нещастє, що нас зблизило і навчило мене цїнити доброту єї серця і ясність єї духа.

Переклав О. М.

